

ยุทธพร ทัพย์จรัญจวน
นักวิชาการ โครม GLOBE สวท.
E-mail: ytipj@ipst.ac.th

กว่าจะได้เป็นวิทยากรของโครงการ GLOBE

การประชุม GLOBE International Train the Trainer Workshop เป็นการประชุมที่จัดขึ้นเพื่ออบรมผู้เข้าร่วมประชุม ให้เป็นวิทยากรของโครงการ GLOBE การประชุมในลักษณะนี้จะจัดขึ้นทุกปี โดยหมุนเวียนกันไปในแต่ละประเทศสมาชิกที่มีความพร้อม ในปีนี้ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ผู้ประสานงานระหว่างประเทศของโครงการ GLOBE ประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพ จัดขึ้นระหว่างวันที่ 23 มกราคม ถึงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศ เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

จุดประสงค์ของการจัดประชุมก็เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความเข้าใจหลักวิธีดำเนินการ วิธีการเก็บข้อมูล และการใช้เครื่องมืออย่างถูกต้องเป็นมาตรฐานในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนวิธีการในการนำคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ของ GLOBE ไปใช้ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างเครือข่ายโครงการ GLOBE กับมหาวิทยาลัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการขยายผลการอบรมครู และการดำเนินงานโครงการ GLOBE ในประเทศไทย ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งผู้เข้าร่วมประชุมยังมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับนักวิทยาศาสตร์ของโครงการ GLOBE อีกด้วย

การอบรมแบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการอบรมระดับพื้นฐาน (Basic Protocol) 5 วัน ช่วงที่สองเป็นการอบรมระดับสูง (Advance Protocol) 2 วัน ผู้เข้าอบรมจะอบรมเฉพาะช่วงแรกเท่านั้น หรือจะอบรมในระดับสูงต่อก็ได้ ผู้ที่ผ่านการอบรมจะได้รับประกาศนียบัตรเพื่อแสดงว่าผ่านการอบรมแล้ว และสามารถให้การอบรมครูอื่นๆ โดยนำหลักวิธีดำเนินการเหล่านี้ไปสอนต่อ เนื้อหาในการอบรมเป็นหลักวิธีดำเนินการ (Protocol) ทั้งหมด 4 เรื่อง คือ ดิน น้ำ บรรยากาศ และสิ่งปกคลุมดิน แนวการอบรมแต่ละเรื่องจะเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก ซึ่งโครงการ GLOBE เน้นในเรื่องนี้มาก โดยเฉพาะความถูกต้อง ความเที่ยงตรง ความสม่ำเสมอ และความครอบคลุมของข้อมูล เนื่องจากข้อมูลที่ได้

จากการวัด จะต้องส่งไปยังฐานข้อมูลกลางที่สหรัฐอเมริกา เพื่อนักวิทยาศาสตร์นำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษาต่อไป ผู้เข้าอบรมทุกคนจะต้องผ่านการเรียนรู้ทั้ง 4 เรื่อง ในแต่ละ Protocol มีรูปแบบในการอบรมเหมือนกันคือ ทุกคนจะได้ฟังการบรรยายหลักวิธีดำเนินการในแต่ละเรื่อง ซึ่งฝึกให้ใช้เครื่องมือต่างๆ และวิธีการเก็บข้อมูล จากนั้นจึงไปฝึกปฏิบัติจริงในภาคสนามตามจุดศึกษาที่ได้กำหนดไว้ เมื่อไปที่จุดศึกษาก่อนจะฝึกภาคสนามต้องวัดค่าพิกัดของจุดศึกษาในแต่ละจุดด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า Global Positioning System (GPS Receiver) ซึ่งเป็นตัวรับสัญญาณดาวเทียม ที่ทำให้เราทราบว่าอยู่ที่ใดบนโลก ตัวเลขที่บอกเราว่าอยู่ที่ใดคือค่าละติจูด (Latitude) ลองจิจูด (Longitude) และค่าความสูง (Elevation) ที่อ่านจาก GPS และบันทึกเวลาในการอ่านค่าจาก GPS ต้องอ่านทั้งหมด 5 ครั้ง แล้วนำค่าเหล่านั้นมาหาค่าเฉลี่ย และบันทึกลงในตารางเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจะต้องปรับค่ามาตรฐาน และข้อมูลอื่นๆ ที่เก็บต้องทำทั้งหมด 3 ครั้ง แล้วนำค่าเหล่านั้นมาหาค่าเฉลี่ย ตอนสุดท้ายของทุก Protocol จะต้องฝึกส่งข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ต ถึงแม้ว่าขั้นตอนต่างๆ จะดูยุ่งยากมากแต่ทุกคนก็ต้องพยายามทำตาม เพราะมีความสำคัญมาก ซึ่งว่าที่วิทยากรโครงการ GLOBE ทุกคนจะต้องใช้ความพยายามและความอดทนค่อนข้างมากในการฝึกอบรมในครั้งนี้

การฝึกอบรมในระดับพื้นฐาน (Basic Protocol)

ก่อนลงลึกด้านเนื้อหา

เริ่มต้นด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่ง

เรียกว่า “Just Passing Through” เป็นกิจกรรมการสืบเสาะหาความรู้ (inquiry) ที่น่าสนใจมากกิจกรรมหนึ่ง เริ่มจากนำขวดพลาสติกที่ใส่ดินชนิดต่าง ๆ มา 4 ใบ และให้ตัวแทนของกลุ่ม ๆ ละ 2 คน โดยให้คนแรกในแต่ละกลุ่มสังเกตดินในแต่ละขวดโดยพลัดกันอธิบายลักษณะดินที่อยู่ในขวดของแต่ละกลุ่มให้ผู้เข้าอบรมทุกคนได้ทราบ จากนั้นก็ให้หน้าที่เตรียมไว้ 300 ml ลงไปพร้อมกันทุกขวด ก่อนเท วิทยากรให้ผู้เข้าอบรมทั้งหมดทายดูว่าขวดไหนน้ำจะไหลลงมาเร็วที่สุด คนที่สองของแต่ละกลุ่มคอยจับเวลาดูว่าน้ำในขวดของตัวเองไหลออกมาหยดแรกใช้เวลาเท่าไร ทุกคนก็ช่วยกันทาย ทายถูกบ้าง ผิดบ้าง วิทยากรสรุปให้ทุกคนฟังว่าเป็นเพราะอะไร กิจกรรมนี้ทุกคนที่ผ่านการอบรมเป็นวิทยากรโครงการ GLOBE จะต้องได้ลองทำกันทุกคน ใครจะจำไปใช้ในการอบรมครู หรือจะนำไปใช้กับนักเรียนก็ได้

การศึกษาเรื่อง ดิน (Soil Investigation)

ผู้เข้ารับการอบรมจะศึกษาลักษณะของดิน ได้แก่ สีดิน ความยึดตัว เนื้อดิน โครงสร้างดิน คาร์บอนเตนินดิน ความชื้นในดิน (Soil Moisture) ความหนาแน่นรวมของดิน (Bulk Density) และค่า pH ในดินด้วย ผู้เข้าอบรมทุกคนต้องลงหลุมดิน (Soil Pit) ที่มีขนาด 1.5 X 1.5 X 1.5 เมตร ดินในหลุมนี้แห้งมาก ตัวแทนของแต่ละกลุ่มไปเก็บตัวอย่างดินจากหน้าดินในหลุมดิน ศึกษาวิธีการแบ่งชั้นดิน โดยใช้ลักษณะของดินที่แตกต่างกันในการแยกชั้น ศึกษาลักษณะของดินโดยใช้เข็ม (Auger) ขุดดินขึ้นมา และสามารถแบ่งชั้นดินได้อีกวิธีหนึ่งในกรณีที่ไม่สามารถขุดหลุมดินได้ ศึกษาวิธีการทำ Star Pattern เพื่อใช้ในการศึกษาความชื้นในดิน และอุณหภูมิดิน ทำการศึกษาที่ความลึกระดับ 5 และ 10 เซนติเมตร จากนั้นวิทยากรให้ทุกคนเก็บตัวอย่างจากหน้าตัดดินเพื่อใช้ในการหาความหนาแน่นรวมของดิน และค่า pH ของดิน และเก็บตัวอย่างดินเพื่อศึกษาชนิดของดินต่อไปในการฝึกอบรมในระดับสูง

หลังจากที่ทุกคนเก็บตัวอย่างดินมา ก็นำไปชั่งน้ำหนักและอบให้ดินแห้งที่อุณหภูมิ 105 °C นาน 24 ชั่วโมง ชั่งน้ำหนักหลังอบแห้ง แต่ละชั้นจะต้องเก็บทั้งหมด 3 ซ้ำ นำข้อมูลที่ได้ไปคำนวณ จะได้ความชื้นของดิน จากนั้นก็นำดินที่แห้งแล้วมาบดและร่อนผ่านตะแกรงเบอร์ 10 ที่มีขนาดรูตะแกรงไม่เกิน 2 มิลลิเมตร เพื่อคัดแยกหินออก ชั่งน้ำหนักและหาปริมาตรของหิน นำไปเข้าสู่สูตรคำนวณ จะได้ความหนาแน่นรวมของดิน ตัวอย่างดินที่บดแล้วนำมาตรวจวัดค่า pH ในดิน

การศึกษาเรื่อง สิ่งปกคลุมดิน (Land Cover Investigation)

ในเรื่องสิ่งปกคลุมดินนี้ ศึกษาวิธีการหาสิ่งปกคลุมดิน ทุกคนจะได้เรียนรู้วิธีการแปลภาพข้อมูลดาวเทียมก่อนที่จะไปศึกษาที่จุดศึกษาจริง งานนี้เป็นเรื่องแปลกและใหม่มากสำหรับบางคน แต่โครงการ GLOBE ก็มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นการฝึกทักษะและให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องภาพข้อมูลดาวเทียม ซึ่งสามารถนำไปสอนนักเรียนให้เข้าใจถึงหลักการทำงานของการส่งข้อมูลจากดาวเทียมมายังโลก ถ้าสนใจอย่างไรลองไปหาอ่านได้ในคู่มือครูซึ่งอยู่ในเว็บไซต์ของโครงการได้ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาชีวมิติของต้นไม้ เช่น การหาความสูงของต้นไม้โดยใช้ไคลโนมิเตอร์ (Clinometer) และใช้เดนซิอิมิเตอร์ (Densimeter) ในการวัดเรือนยอดของต้นไม้ โดยกำหนดพื้นที่จุดศึกษาให้มีขนาด 30 เมตร X 30 เมตร วิธีการเริ่มจากกำหนดจุดกึ่งกลางของพื้นที่ แล้วเดินเป็นแนวทแยงมุมออกไปด้านละ 21.2 เมตร วัดเรือนยอดของต้นไม้และสิ่งปกคลุมดิน หลังจากนั้นก็มาคำนวณ และนำไปเทียบในหนังสือ MUC Field Guide เพื่อจำแนกว่าจุดศึกษานั้นเป็นป่าชนิดไหน ในการอบรมครั้งนี้ทุกคนได้มีโอกาสทำอุปกรณ์ไคลโนมิเตอร์ด้วย

การศึกษาเรื่อง น้ำ (Hydrology Investigation)

การศึกษาเรื่องน้ำเป็นหลักวิธิดำเนินการเรื่องเดียวที่ไม่มีการอบรมในระดับสูง เพราะมีการอบรมแบบเบ็ดเสร็จรวมอยู่ในการอบรมระดับพื้นฐาน โดยทำการศึกษา ความโปร่งใสของน้ำ อุณหภูมิ pH ค่าการนำไฟฟ้า (Conductivity) ค่าไนโตรเจนในรูปของไนเตรต ค่าความเป็นด่าง (Alkalinity) ค่าออกซิเจนที่ละลายในน้ำ (Dissolved Oxygen) นอกจากนี้ยังศึกษาสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ที่ไม่มีกระดูกสันหลังในแหล่งน้ำจืดนั้นด้วย ซึ่งก่อนที่จะไปจุดศึกษา วิทยากรจะให้ทุกคนปรับค่ามาตรฐานของอุปกรณ์ที่จะนำไปใช้ เช่น เครื่องวัด pH เครื่องวัดค่าการนำไฟฟ้า หลังจากนั้นก็เดินทางไปที่จุดศึกษา โดยจุดศึกษาที่ใช้ในการอบรมครั้งนี้เป็นแหล่งน้ำที่อยู่บริเวณข้าง

มหาวิทยาลัย มี 2 บ่อ แต่มีลักษณะที่มองจากภายนอกก็รู้เลยว่าน่าจะมีสมบัติของน้ำแตกต่างกันอย่างแน่นอน แต่อย่างไรก็ตามทุกคนก็ต้องพิสูจน์ว่า จากที่ตาเห็นกับการวิเคราะห์คุณภาพน้ำที่กำลังจะทำกันนั้นเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร มีการแบ่งกลุ่มย่อย และแบ่งกันศึกษาโดยให้แต่ละกลุ่มห่างกันประมาณ 100 เมตร ให้ผู้ศึกษาแต่ละจุดนิยามลักษณะของจุดศึกษา (Site Definition) โดยมีระยะทางทั้งหมด 30 เมตร ด้วยการวาดภาพลงใน Hydrology Site Map หลังจากนั้นวิทยากรให้ทุกกลุ่มกำหนดจุดที่เก็บตัวอย่างน้ำ และทำการวิเคราะห์น้ำตามที่ได้อบรมมา โดยมีเวลาให้ประมาณ 2 ชั่วโมง จากนั้นกลับมาที่ห้องปฏิบัติการ แล้วให้ทุกคนในกลุ่มนำเสนอผลการศึกษาของแต่ละกลุ่ม

การศึกษาเรื่อง บรรยากาศ (Atmosphere Investigation)

การฝึกอบรมในระดับพื้นฐานนี้เป็นการศึกษาหลักวิธิดำเนินการในเรื่องการวัดอุณหภูมิสูงสุด ต่ำสุด และอุณหภูมิขณะนั้น ปริมาณน้ำฝน ปริมาณเมฆปกคลุมและชนิดเมฆ วิทยากรได้ติดตั้งตู้กำบังเครื่องมือ (Instrument Shelter) เพื่อใช้เป็นที่พักตู้เครื่องมือต่างๆ เช่น Max/Min Thermometer เทอร์มิมิเตอร์สำหรับวัดอุณหภูมิขณะนั้น และ Barometer สำหรับวัดความดันบรรยากาศ วิทยากรจะบรรยายหลักวิธิดำเนินการพื้นฐานให้กับผู้เข้าอบรมได้ทราบวิธีการใช้เครื่องมือ

นำกิจกรรมการเรียนรู้มาช่วยให้ผู้เข้าอบรมฝึกคาดคะเนปริมาณเมฆปกคลุม เพราะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากในการตัดสินใจว่ามีปริมาณเมฆปกคลุมเท่าไรบนท้องฟ้า วิทยากรให้ผู้เข้าอบรมจับคู่กัน แล้วแจกกระดาษสีฟ้า และสีขาวยาวขนาด A4 อย่างละ 1 แผ่น โดยสมมติให้กระดาษสีฟ้าแทนท้องฟ้า และให้กระดาษสีขาวเติมแผ่นเป็นปริมาณเมฆปกคลุม 100% แล้วให้ผู้เข้าอบรมฉีกกระดาษสีขาวเป็นแผ่นเล็กๆ แล้วนำไปวางบนกระดาษสีฟ้า เพื่อให้อีกฝ่ายทายว่าวางกระดาษสีขาวลงไปที่เปอร์เซ็นต์ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ดีมาก สามารถนำไปใช้สอนได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา เพื่อฝึกความชำนาญในการคาดคะเนปริมาณเมฆปกคลุม หลังจากนั้นทุกคน ลงไปภาคสนามเพื่อฝึกปฏิบัติจริงในการเก็บข้อมูล โดยฝึกการอ่านอุณหภูมิสูงสุด-ต่ำสุด อ่านค่าปริมาณน้ำฝนจากเครื่องวัดน้ำฝน ฝึกการดูเมฆ ชนิดของเมฆโดยมีแผ่นที่เมฆ (Cloud Chart) ช่วยในการอ่าน

หลังจากผ่านการอบรมหลักวิธีดำเนินการในแต่ละเรื่องแล้ว ทุกคนต้องไปที่ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์เพื่อฝึกการส่งข้อมูลที่รวบรวมมาได้ผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากขั้นตอนหนึ่งของการอบรม เพราะเป็นขั้นตอนที่จะเป็นทางผ่านในการส่งข้อมูลที่รวบรวมได้ในแต่ละแห่งไปเก็บไว้ในคลังข้อมูลกลางของโครงการ GLOBE เพื่อที่นักวิทยาศาสตร์จะช่วยตรวจดูข้อมูล และสามารถนำไปใช้ต่อไป กิจกรรมต่อไปเป็นการระดมสมอง โดยแบ่งกลุ่มออกเป็นภาคต่างๆ ของประเทศไทย เพื่อให้ทุกคนได้ระดมสมองในการหาแนวทางเพื่อนำกิจกรรมของโครงการ GLOBE ที่ได้อบรมมาไปใช้ประโยชน์ และหาแนวทางการเป็นเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมโครงการ GLOBE ในประเทศไทยให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ตัวแทนจากแต่ละกลุ่มได้นำเสนอแนวทางที่ดี และมีประโยชน์ต่อการพัฒนาและปรับปรุง เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับเครือข่ายโครงการ GLOBE มากขึ้น

การฝึกอบรมในระดับสูง (Advance Protocol)

การฝึกอบรมนี้ใช้เวลา 2 วัน โดยมีการศึกษาเรื่องดินบรรยากาศ และสิ่งปกคลุมดิน มีเนื้อหาเพิ่มเติมจากที่ได้อบรมในระดับพื้นฐาน ในเรื่องดินเป็นการวิเคราะห์ตัวอย่างดินในห้องปฏิบัติการ โดยวิเคราะห์หาการกระจายขนาดของอนุภาคดิน (Soil Particle Size Distribution) เพื่อวิเคราะห์ว่าตัวอย่างดินที่เก็บมานั้นเป็นดินชนิดใด ในการวิเคราะห์ชนิดดินต้องใช้เวลาถึง 24 ชั่วโมง เพราะต้องใช้ความละเอียดและพิถีพิถันเป็นอย่างมาก และฝึกวิเคราะห์หาความอุดมสมบูรณ์ของดิน (Soil Fertility) โดยใช้ชุดทดสอบ (NPK Test Kit) วัดปริมาณของไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) และโปตัสเซียม (K) ในดิน ส่วนในเรื่องสิ่งปกคลุมดินเป็นการฝึกการใช้โปรแกรม MultiSpec ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ใช้ในการวิเคราะห์ภาพข้อมูลดาวเทียม ช่วยทำให้สามารถแปลความหมายภาพข้อมูลและเปลี่ยนสีภาพข้อมูลดาวเทียมเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลสิ่งปกคลุมดินในภาพข้อมูลดาวเทียมได้ ในเรื่องสุดท้ายคือบรรยากาศ ผู้เข้าอบรมจะได้ฝึกอบรมในเรื่องที่มีความยากมากขึ้นเช่น การหาละอองลอย (Aerosol) การวัดความดันบรรยากาศ การวัดความชื้นสัมพัทธ์ และการวัดระดับโอโซน ซึ่งต้องใช้อุปกรณ์ต่างๆ มากมาย

หลังจากจบการประชุมในครั้งนี้ทำให้มีวิทยากรของโครงการ GLOBE ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น รวมแล้วประมาณ 100 กว่าคน กระจายกันอยู่ทั่วประเทศ ถ้าวิทยากรทุกคนช่วยกันสร้างเครือข่ายโครงการ GLOBE ที่แข็งแกร่งขึ้นมา การดำเนินกิจกรรมโครงการ GLOBE ในประเทศคงจะมีความก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพเพิ่มจากเดิมมากขึ้น เส้นทางของการเป็นวิทยากรโครงการ GLOBE เห็นสิ่งที่ยาก แต่การสร้างเครือข่ายโครงการ GLOBE เพื่อช่วยกันนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาการปฏิรูปการศึกษาของไทย นับเป็นงานที่สำคัญและท้าทายอีกงานหนึ่งของวิทยากรโครงการ GLOBE ทุกคน

